

Вишња С. Мићић¹

Факултет за образовање учитеља и васпитача, Београду

Струни рад

Методичка теорија и пракса 2/2023

УДК: 82.09:801.73]:373.2

Стр. 157–171

ИНТЕРТЕКСТУАЛНИ ДИЈАЛОЗИ У ФУНКЦИЈИ НЕГОВАЊА ЧИТАЛАЧКОГ ИСКУСТВА НАЈМЛАЂИХ

Резиме: У раду се доноси избор књижевних текстова за децу настао квалитативном анализом ширег корпуса текстова за децу према критеријуму интертекстуалне повезаности. Циљ је био да се истраже могући правци усмеравања и неговања дечјег читалачког искуства у васпитно-образовном раду избором текстова који су у међусобном интертекстуалном дијалогу. Из анализе је проистекла листа текстова за истраживачко пројектно читање и развијање читалачког искуства. Издвојиле су се у функцији референцијалних текстова три интернационално познате бајке, две басне и три корпуса традиционалних бајки у којима се јавља одређени протагониста или антагониста. Евидентиран је већи број прозних и поетских текстова који су са њима у интертекстуалном дијалогу. У дискусији добијених резултата наводе се могући методички смерови укључивања ових текстова у васпитно-образовни процес, као и конкретне смернице обраде ужег избора текстова.

Кључне речи: васпитно-образовни рад, књижевни текст за децу, читалачко искуство, интертекстуалност

¹ visnja.micic@uf.bg.ac.rs

УВОД

Ако упитате децу предшколског узраста о некој бајци (чију су екранизацију или сликовницу имали прилику да упознају) да ли су је читали, без размишљања ће одговорити да јесу. Другим речима, одговориће да је без сумње знају. Међутим, није познавање Дизнијеве екранизације „Пепељуге“ читалачко, већ мултимедијално искуство с одабраним елементима ове бајке. Ипак, ниједна екранизација не започиње обавештењем о томе да су многи мотиви бајке остављени и преобликовани у процесу мултимедијалне обраде, чиме би младог гледаоца обавестили о могућим неистраженим пределима оригиналног текста. Такође, сусрет с мултимедијалном представом – оним што је чулно сугерисано, решено, конкретизовано и сасвим доречено – разликује се од искуства с оригиналним текстом, у коме су многи аспекти препуштени машти читалаца. Слично је у сликовницама, у којима је текст адаптиран, док илустрација преузима функцију допунске интерпретације.² Овде би посебну пажњу требало посветити концепту „познатог“, онога што је детету посредно, кроз мултимедијалне садржаје, било доступно, у односу на стварно читалачко искуство актуелизације читаног текста. Иако дете с правом тврди да је прочитало сликовницу „Пепељуга“, његово читалачко искуство није везано за оригинални текст и специфичности изгубљене у процесу адаптације, док је искуствено везано за све доминантне елементе адаптираног текста и илустрација које га допуњују и илуструју, преводе и које представљају једно од мноштва могућих визуелних решења.³ Такво читалачко искуство релативизује чињеница да је читање чин индивидуалне актуелизације онога што текст сугерише, где су чулна решења те актуелизације индивидуална – одређена чулношћу и унутарњим светом самог читаоца. Понуђеним ликовним решењима младом читаоцу се намећу начини на које треба да тумачи одређене аспекте текста, а кроз то и сопствену субјективност – своје ја или своју личност (Ноделман 2013: 116). Тиме је умногоме релативизирана и сама субјективност читалачког искуства, која се формира на вишеструкој сугестивности и готовим решењима. Осим преиспитивања субјективних ставова о сопственом читалачком искуству, адаптације отварају и многе објективне проблеме, међу којима се намеће питање када као дечју књижевност треба третирати оригинална дела, а када њихове адаптације. На предшколском узрасту се рачуна на одређене видове адаптације текста због узраста деце, а читалачко искуство које настаје у контакту са квалитетним адаптацијама свакако је валидно. До квалитетне адаптације долази се поштовањем основних естетских, моралних, психолошких и педагошких критеријума (Вуковић 1996: 33–34). Потребан је комплексан интердисциплинаран приступ, како у обликовању текста, тако и у одабиру елемената који ће бити представљени чулно, уз бригу о начину на који ће бити представљени. Такође, како истиче Ново Вуковић, „адаптор мора бити руковођен педагошким, а не комерцијалним мотивима“ (Вуковић 1996: 35). И поред свих изречених проблема адаптације текста и наше запитаности над квалитетом читалачког искуства које се заснива на адаптираним верзијама текста, њихов значај у неговању будућих читалаца је немерљив.

2 Видети детаљније у: Ноделман 2013: 122.

3 У новијој издавачкој продукцији присутне су звучне и тактилне сликовнице, које померају стимулсање детета са вербално-визуелног ка мултимедијалном.

Њима се деца постепено уводе у систем симболичког представљања, формирају се полазна читалачка интересовања, симулира се дечја читалачка компетентност, која је важан мотивациони елемент (Фурлан, 1963: 116). Стиче се прво читалачко искуство са одређеним књижевним мотивима и идејама, начинима језичког обликовања садржаја, жанровским одликама и другим аспектима текста који се у квалитетним адаптацијама ипак могу очувати и пренети најмлађем читаоцу на начин који је његовом узрасту приступачан. У контакту са одабраним књижевним текстовима и њиховим адаптацијама гради се дечје читалачко искуство. Циљ овог рада је да истражи могуће правце усмеравања и неговања дечјег читалачког искуства континуираним хронолошким читањем текстова који су у међусобном интертекстуалном дијалогу, којима се донекле дефинишу могућности и ограничења адаптације текста као поступка прилагођавања штива узрасту детета. Елементе текста који се налазе у интертекстуалном дијалогу не би требало адаптирати, па је од великог значаја упознати књижевну продукцију за најмлађе и правце интертекстуалних дијалога у њој.

МЕТОД

Задатак сваког васпитача је да се бави истраживањем дечјег читалачког искуства, како индивидуалног које настаје и изван васпитно-образовне заједнице, тако и колективног које настаје заједничким читањем. У том смислу корисно би било водити дневник читања и евиденцију о текстовима са којима се сусреће узрасна група као заједница учења. Заједничко читалачко искуство може утицати на заједничку вредносну свест, а представља својеврсни културни капитал те заједнице (в. Марковић, Мићић и Вукомановић Растегорац 2017: 37). Када је упућен у претходно читалачко искуство деце у групи, васпитач може покренути процес надоградње одговарајућим избором текстова. Сам процес избора текстова који ће се читати није једноставан. У контексту *Година узлећа* (ГУ 2018) текстови које читамо деци требало би да буду смисаоно међусобно тематско-мотивски повезани, како би се на темељу тих веза могао развијати реални програм (пројекат). Имајући то у виду, приступили смо избору текстова који би се могли читати у вртићкој групи. Започели смо текстуалну анализу великог броја текстова – од народне књижевности за децу и текстова канонских писаца српске књижевности за децу (Опачић 2018: 17–49, Опачић 2019: 11–64), преко савремене доступне књижевне продукције до превода светске књижевности намењене предшколској деци доступних у библиотекама и књижарама. Имајући у виду већи број критеријума за избор текстова – од тематских и идејних, преко проблемских до жанровских и интертекстуалних, у контексту *Година узлећа* (ГУ 2018) и потребе да се читалачко искуство пројектно развија, усмерили смо истраживање ка проналажењу интертекстуалних веза међу текстовима из поменутог широког корпуса. Интертекстуалност се бави испитивањима непосредних утицаја, веза или свесним ослањањем неког писца на други текст, као што је то случај у пародији (Константиновић 2002: 11). Текст на који се писац ослања називамо *референцијалним* текстом или *јодитекстом*, а текст који из дијалога настаје *јројодитекстом* (Константиновић 2002: 11). На пример, бајка „Црвенкапа“ браће Грим

представља референцијални текст или подтекст за тумачење текста „Погрешно причање приче“ Ђаније Родарија, који представља прототекст.⁴ Када су се у широкој анализи издвојили текстови који су у међусобној интертекстуалној вези, разврстали смо их према критеријуму изворности мотива.

РЕЗУЛТАТИ С ДИСКУСИЈОМ

Из анализе је проистекла листа текстова за истраживачко пројектно читање и развијање читалачког искуства. Издвојиле су се у функцији референцијалног текста три интернационално познате бајке, две басне и три корпуса традиционалних бајки у којима се јавља одређени протагониста или антагониста. Са њима у дијалогу нашао се већи број прозних и поетских текстова приказаних у табели.

Табела 1. Избор шекспирових у интертекстуалном дијалогу

	Референцијални текстови	Текстови у интертекстуалној вези са референцијалним текстом
1.	„Три прасета“, браћа Грим	„Вукова прича о три прасета“, Душица Бојовић „Песма о три прасета, без холестерола“, Поп Д. Ђурђев
2.	„Црвенкапа“, браћа Грим ⁵	„Погрешно читање бајки“, Ђани Родари <i>Гричко</i> (одломак о Црвенкапи), Ема Јарлет <i>Вук који је ишао из књије</i> , Тјери Роберхт „Јунаци из приче“, Григор Витез ⁶ „Била бих Црвенкапа“, Јово Кнежевић „Вук и друга Црвенкапа“, Ђорђе Фишер „Да чујемо вука“, Мошо Одаловић „Црвенкапа... и вук и вук“, Пеђа Трајковић „Нова теорија о настанку врста“, Поп Д. Ђурђев „Био једном један вук“, Љубивоје Ршумовић
3.	„Ружно паче“, Ханс Кристијан Андерсен	„Ружно паче“, Благоје Рогач „Лабудово писмо“, Бранко Стевановић
4.	„Цврчак и мрав“, по Доситеју Обрадовићу	„Мрав добра срца“, Бранислав Црнчевић „Цврчак и мрави“, Бранко Стевановић
5.	„Два јарца“, по Доситеју Обрадовићу	„Два јарца“, Душко Трифуновић
6.	Традиционална бајка у којој су протагонисти племићи (принчеви и принцезе) ⁷	„Принцеза на зрну грашка“, Ханс Кристијан Андерсен „Принцеза“, Добрица Ерић <i>Принцеза у њајирној кеси</i> , Роберт Манч

4 Детаљније видети у Мићић 2020: 157–172.

5 У корпус текстова повезаних интертекстуалним дијалогом могли би се уврстити бројни анимирани филмови којима би се питалачко искуство обогаћивало мултимедијалним обрадама. Уз бајку „Црвенкапа“ то би могао бити филм под насловом „Мало друкчија Црвенкапа <https://www.youtube.com/watch?v=4zv89dLSst0>. Наведени пример представља анимирану пародију текста која је погодна за компаративно упознавање и проблематизовање места деконструкције.

6 Ова песма упућује на још две интернационално познате бајке – „Пепељугу“ и „Снежану и седам патуљака“.

7 У контексту предшколског узраста тематско-мотивска спона може се направити са српском народном бајком „Биберче“ и српском народном приповетком „Дјевојка је цара надмудрила“, премда су мотиви који учествују у интертекстуалном дијалогу интернационални и присутни у бајкама и приповеткама других народа.

7.	Традиционална бајка у којој се јавља змај као антагониста ⁸	„Змај и јунак“ , Драган Хамовић ⁹ „Невоље са змајем“ , Гордане Малетић ¹⁰ „Тужица једног змаја“ , Љубивоје Ршумовић „Ако видите аждају“ , Љубивоје Ршумовић „Аждаја своје чеду тепа“ , Љубивоје Ршумовић „Зашто аждаја плаче“ , Љубивоје Ршумовић „Ни пет пара“ , Љубивоје Ршумовић „Аждаја напушта бајку“ , Стеван Милошевић „Бајка о змају огњеноме“ , Стеван Бешевић <i>Прича о иринуцу јединцу</i> , Бранко Стевановић
8.	Традиционалне бајке у којима се јавља вештица као антагониста ¹¹	„И баба рога је била мала“ , Љубивоје Ршумовић „Исповест вештице Смиљке“ , Драгомир Ђорђевић „Вештице на суду“ , Стеван Милошевић „О Ивици, Марици и злочестој старици“ , Поп Д. Ђурђев ⁸
Напомена: Наслови означени звездицом односе се на поетске текстове.		

Коришћење изабраних текстова у пракси подразумева у одређеном смислу понављање методолошког поступка којим смо до њега дошли. Након што смо одабрали књижевноуметничку грађу, коју са децом желимо да откривамо према критеријуму интертекстуалне повезаности, пред нама је захтев да откривамо унутрашње везе. Када се оне разоткрију, тј. када се издвоје елементи референцијалног текста на које прототекст упућује, на путу смо истраживања нових значења и нових квалитета тих елемената у измењеном контексту. Методичка обрада текстова који су у интертекстуалној вези, када тече хронолошки, подразумева неколико незаобилазних корака: а) упознавање референцијалног текста који се налази у подтексту неког другог текста, б) читање оба књижевна дела у одговарајућем временском размаку, уз укључивање читалачког искуства, в) интерпретацију оба текста и препознавање дијалога, г) откривање значења подтекста у новом контексту, д) откривање функције подтекста, ђ) целовито тумачење текста, е) синтезу. Тим путем расветљавају се правци деконструисања референцијалних текстова кроз ново вредновање појединих њихових аспеката. На пример, текстови који се ослањају на басну „Цврчак и мрав“ и њену поларизацију: марљивост – лењост, најпре уводе милосрђе уз марљивост, а задржавају у противтежи лењост као ману. У новијим текстовима, међутим, лењост се као концепт деконструира и преводи у другачији концепт врлине – уметнички труд (марљивост). Развој сижеа басне на одређен начин прати развој цивилизације кроз један његов микроаспект: *рад конститиуише човека → хришћанска етика и милосрђе → однос према уметности и култури*. Одражава важећу идеологију историјског тренутка у коме се сиже трансформише и тиме маркира упоришне тачке процеса еманципације у једном вредносном контексту. За пројектни рад са децом упоришне тачке развоја сижеа могла би бити три

8 На предшколском узрасту може се читати бајка “Чардак ни на небу ни на земљи” или адаптација бајке „Баш Челик“.

9 Директна алузија на бајку „Чардак ни на небу ни на земљи“.

10 Директна алузија на бајку “Змија младожења“.

11 Најпознатија бајка са овим ликом је „Ивица и Марица“ браће Грим.

разматрана текста – басна, песма Бране Црнчевића и песма Бранка Стевановића (табела 1 и прилог 1). У њима симболика цврчка, као што видимо, еволуира. Он је најпре симбол нерада, затим жртве над којом се треба смилovati, да би постао симбол уметности и узвишености која није доступна свима. Слично се дешава и са мравом, који иде обрнутим путем. Он је најпре симбол марљивости, затим немилосрдности, а на крају и неосетљивости за лепоту. Значење се, као што видимо, мења. Поништавањем традиционалне поуке уметнички текст се привидно ангажује као антибасна, док своју улогу нове басне потврђује деконструисањем наслеђене вредносне скале и увођењем новог система вредности, који у првом плану доноси критику друштва снажније него неспорно присутну критику типских особина човека. И остали примери дијалога међу текстовима омогућавају овакав развојни приступ традиционалним вредностима у односу на вредности које доноси процес еманципације друштва – и афирмативно и критички. Због обима рада нећемо моћи да прикажемо детаљну анализу свих могућих комбинација предложених текстова.¹²

Књижевна дела која су у дијалогу с другим делима управо и садрже потенцијал за пројектни приступ књижевности за децу, јер изазови њиховог тумачења захтевају истраживање, промишљање и време у коме ће се проналазити везе да би се о њима промишљало. Могу постати повод за дискусију и својеврсна провокација у којој долази до деконструисања идеја и вредности садржаних у референцијалном тексту. Такав дијалог неретко у себи носи преиспитивање традиционалних вредности у духу еманципације, које тежи интегрисању традиционалног и модерног. Он у малом приказује „како се преко текстова, као својеврсних носилаца форми писмености, преображавају дух, менталитет и култура народа“ (Митровић 2010: 55). Интертекстуално читање сасвим је у духу *Година узлејџа* (ГУ 2018), а на васпитачима је да његов смицао (д)оживе у реалној пракси. У прилогу ћемо понудити табелу са ужим избором текстова по овом критеријуму, који су студенти Факултета за образовање учитеља и васпитача у Београду у више наврата обрађивали на практичним вежбама и континуираној пракси (прилог 1). Тај избор никако не треба схватити као ограничавајући оквир. У њему су приказане само најосновније карактеристике конкретних књижевних текстова које приликом избора и увођења у васпитно-образовни процес треба имати у виду (тема, главне идеје, окоснице текста). Међутим, она не исцрпљује све аспекте тумачења. Сваки од предложених текстова могао би се тумачити заузимањем сасвим другачије перспективе од предложене. Материјал у прилогу, такође, не предочава у одговарајућој мери естетске функције предложених текстова. У којој мери ће се у процесу читања оне остварити зависиће од квалитета васпитачеве интерпретације (динамике казивања, учешћа деце у читању, одговарајућих психолошких пауза), од тога да ли су уведене непознате речи и разговора о доживљају који отвара могућност да деца изразе своје утиске. Зависиће, такође, од стратегија читања које васпитач примењује и од квалитета дискусије у којој се текстови тумаче. Овде је од великог значаја и питање шта дете треба да има у свом читалач-

12 Детаљније о интертекстуалним дијалозима у књижевности за децу видети у Марковић и Мићић 2016: 113–123, Мићић 2020: 123–222 и Мићић 2022: 105–115.

ком искуству да би актуелизовало интертекстуални дијалог.¹³ На васпитачу је да се позабави овим питањем и одлучи о потреби да се деца некада изнова баве референцијалним текстом пре читања прототекста. У хронолошком редоследу читања текстова, референцијални текст ће увек претходити прототексту, уз бригу о томе који елементи тог текста не би смели да се искључе приликом адаптације. Значење прототекста, у том случају, образује се у узајамном односу са референцијалним текстом.¹⁴ Читалачко искуство потребно је градити постепено, плански, избором репрезентативних текстова. Овде је важно истаћи да читање осим образовне има и значајну доживљајну функцију – оно је пре свега естетски феномен који се често опире рационалним методама анализе (Петровић и сарадници 1996: 357). У том смислу важно је разумети да се чин читања књижевног текста у васпитно-образовном контексту не би смео сводити само на васпитну улогу, без обзира на њен немерљив значај. Књижевни текст првенствено делује на читаоца својом естетиком – снагом утиска.

ЗАКЉУЧАК

Циљ овог рада био је да истражи могуће правце усмеравања и неговања дечјег читалачког искуства узастопним читањем текстова који су у међусобном интертекстуалном дијалогу, којима се донекле дефинишу могућности и ограничења адаптације текста. Из свега што је речено проистиче да они елементи текста који су се нашли у интертекстуалном дијалогу са савременим текстовима не би смели да се изгубе у процесу адаптације референцијалног текста. Такав избор текстова омогућава развој пројекта у васпитно-образовном раду, доноси нове рукавце у истраживачком процесу, а тиме утиче на преобликовање дечјег погледа на свет и покреће нове видове ангажовања дечје читалачке рецепције и стваралачке продукције. Сам избор штива заснован на дијалозима подразумева истраживачки рад практичара. Међутим, он доноси и потребу за дечјим истраживањем онога што је у новом тексту већ познато. Циљ је усмерити пажњу деце на фине разлике у смислу, значењу и идејама које нови контекст уграђује у већ познате тематско-мотивске елементе текста. Системском негом читалачког сензибилитета код деце кроз конструисање значења, успостављање хронолошких односа који конструисана значења преиспитују, деконструишу и поново конструишу деци се пружа одговарајућа доживљајно-сазнајна апаратура за будуће самостално индивидуално формирање читалачког искуства у чијем регистру ће се пронаћи различите могућности: дијалог са традицијом, евидентирање промена свести у читању културних кодова, критика вредности и(ли) њихово превредновање, депатетизација, хумор и игра или неки други вид ангажованог посредовања. У великој мери ови фактори ће утицати и на читаочева очекивања, која ће потом утицати на интересовања. Младом читаоцу се пружа могућност за истинску индивидуализацију процеса читања, што би сваком образовном систему требало да буде један од важнијих циљева.

¹³ Детаљније видети у Вилки 2013: 206–215.

¹⁴ Као што видимо у табели 1, могуће је да један текст буде референцијална основа за више различитих потоњих текстова који су међусобно независни. Исто тако, могуће је да један текст ступи у ову врсту односа и са више различитих текстова.

Литература

1. Вилки 2013: Кристин Вилки, „Повезаност текстова: интертекстуалност“, у: П. Хант (ур.), *Тумачење књижевности за децу*, Београд: Учитељски факултет, 205–216.
2. Вуковић 1996: Ново Вуковић, *Увод у књижевност за дјецу и омладину*, Подгорица: Унирекс.
3. ГУ 2018: *Основе програма предшколског васпитања и образовања: Године узлећа*. Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2018.
4. Константиновић 2002: Зоран Константиновић, *Интертекстуална комјаристика*, Београд: Народна књига – Алфа.
5. Марковић и Мићић 2016: Bojan Marković i Višnja Mičić, „Folk tales today – two minds of oral prose“, in: E. Gunišová, L. Paučová (eds), *Slovanský literární svět: kontexty a konfrontance II*, Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulteta, 113–123.
6. Марковић, Мићић и Вукомановић Растегорац 2017: Bojan Marković, Višnja Mičić i Vladimir Vukomanović Rastegorac, „The Concept of Dissimilitude in Teaching Literature: Comparative Analysis of Syllabi for the First Cycle of Education in Croatia and Serbia / Koncept različitosti u nastavi književnosti – komparativna analiza programa za prvi ciklus nastave u Hrvatskoj i Srbiji“, *Croatian Journal of Education*, (2017), Vol.19(SE2): 35–48. <https://doi.org/10.15516/cje.v19i0.2625>
7. Митровић 2010: Милица Митровић, *Писменост и образовање: перспективе Нових сјудуја писмености*, Београд: Филозофски факултет.
8. Мићић 2020: Вишња Мићић, *Деје чинјалац и хронолоија чинјања*, Београд: Учитељски факултет.
9. Мићић 2022: Вишња Мићић, „Одјеци бајке у савременој српској поезији за децу“, *Дејинство* 1/2022, 105–115. ISSN 0350-5286
10. Ноделман 2013: Пери Ноделман, „Дешифровање слика: илустрације и сликовнице“, у: П. Хант (ур.), *Тумачење књижевности за децу*, Београд: Учитељски факултет, 107–124.
11. Опачић 2018: Зорана Опачић, *Анџолоија књижевности за децу I*, Нови Сад: Издавачки центар Матице српске.
12. Опачић 2019: Зорана Опачић, *(Пре)обликовање дејинства*, Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду.
13. Петровић и сар. 1996: Сретен Петровић и сарадници, *Рецејција уметности*, Београд: Филолошки факултет.
14. Поповић 2007: Тања Поповић, *Речник књижевних термина*, Београд: Логос арт.
15. Фурлан 1963: Иван Фурлан, *Говорни развој дејинства*, Београд: Савремена школа.

Извори

16. Андерсен 1991: Ханс Кристијан Андерсен, *Сабране бајке*, Београд: Просвета.
17. Бојовић 2010: Душица Бојовић, *Више од игре – грамски метод у раду са децом*, Београд: Центар за примењену психологију.
18. Витез 2011: Григор Витез, *Повјерење животиња – изабрана дјела*, Загреб: СКД Просвјета.

19. Грим 2002: Јакоб и Вилхелм Грим, *Најлепше бајке*, Београд: Просвета.
20. Ђорђевић 2017: Драгомир Ђорђевић, *Ја и моја машиџа*. Београд: Танеси.
21. Ђурђеџ 2014: Поп Д. Ђурђеџ, *Мадам Тисо Дунав Тисо*, Смедереџо: Смедеревска песничка јесен.
22. Ерић 1979: Добрица Ерић, *Слаџуј и сунце*. Загреб: Младост.
23. Јарлет 2017: Ема Јарлет, *Грицко, чудџишџије из књије*, Чачак: Пчелица издаџаштво.
24. Кнежеџић 2001: Јоџо Кнежеџић, *Чаробна књија с џавана*. Београд: Нолит – Рума: *Српска књија*.
25. Манч 2008: Роберт Манч, Принцеза у папирној кеси, Нови Сад: Орфелин издаџаштво.
26. Малетић 1992: Гордана Малетић, *Лудорије из џраисџорије*, Београд: Књиготека.
27. Милошеџић 2019: Стеџан Милошеџић, *Ажгаја најџишџа бајку*. Чачак: Пчелица издаџаштво.
28. Обрадоџић 2007: Доситеј Обрадоџић, *Басне. Исџина и џрелесџи*. Пуџу један дан, Београд: Задужбина Доситеја Обрадоџића.
29. Одалоџић 2008: Мошо Одалоџић, *Где је ламџино деџије*. Беорад: Завод за уџбенике.
30. Роберехт 2019: Тјери Роберехт (илустратор Грегоар Мабир, преџод Владимир Д. Јанковић), *Вук који је исџао из књије*, Београд: Propolis Books.
31. Родари 2007: Ђани Родари, Телефонске бајке, Београд: Креативни центар.
32. Радоџић 1995: Душан Радоџић, *Анџолоџија српске џоезије за деџу*, Београд: Српска књижеџна задруга.
33. Рогач 2002: Благоје Рогач, *Срећа маџарећа*. Рума: Српска књига.
34. Ршумоџић 2009: Љубивоје Ршумоџић, *Чини ми се вековима*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
35. Српске народне бајке 2016: *Српске народне бајке*, Симеон Маринковић и Слаџица Марковић (прир.), Београд: Креативни центар.
36. Српске народне припоџетке 2000: *Српске народне џриџоџеџке*, Симеон Маринковић и Слаџица Марковић (прир.), Београд: Креативни центар.
37. Стеџановић 2007: Бранко Стеџановић, *Зоолошка џесмарица*. Београд: Завод за уџбенике.
38. Стеџановић 2004: Бранко Стеџановић, *Прича о џринцу јединцу*, Београд: Завод за уџбенике.
39. Трајковић 2015: Пеђа Трајковић, *Сџакоџ џеџка, уџорком у среџу*, Нови Сад: Змајеџе деџје игре.
40. Фишер 2016: Ђорђе Фишер, *Како расџу маме*, Нови Сад: Змајеџе деџје игре.
41. Хамоџић 2019: Драган Хамоџић, *Рођен као змај – џесме деџје и нимало наивне*. Чачак: Пчелица издаџаштво.
42. Црнчеџић 2005: Брана Црнчеџић, *Мрав добра срца*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Прилози

Прилог 1. Најосновније карактеристике изабраних текстова и дијалога које покрећу

РБ	Књижевно дело	Писац	Тема	Главне идеје	Окоснице
1.	<i>Три њрасеџа</i>	Браћа Грим	Осамостаљивање	Сигурност је у ономе што се темељно и квалитетно ради.	
	<i>Вукова њрича о џири њрасеџа</i>	Душица Бојовић	Неспоразум, промена перспективе	Оно што је темељно направљено неће пропасти ни у каквим околностима.	Из перспективе драмског вука, прасићи нису били потенцијални плен. Присутни су елементи цивилизације: полиција, новинари итд.
	Песма о три прасета, без холестерола*	Поп Д. Ђурђев	Реализација идиома: направити свињац	Деконструкција основне идеје бајке – опасност није изван нас, већ у нама и нашим навикама	У дијалогу с бајком, лирски прасићи испољавају навике које су у бајци прећутане: неуредност, површност.
2.	<i>Црвенкаџа</i>	Браћа Грим	Скретање с пута	Непослушност и ризик вуку последице. Иза љубазности понекад се крије зла намера.	Црвенкапа скретањем с пута упада у невоље. Навивност у првом опхођењу с вуком омогућава да се још једном сретну.
	<i>Појрешно чиџање дајки</i>	Ђани Родари	Дека грешу у причању познате бајке	Изневерено очекивање изазива смех. Читаоци који знају бајку примећују грешке у приповедању и добијају позицију компетентног критичара.	Читалац/слушалац бајке у ствари зна како прича треба да тече, текст је провокација за покретање читалачког искуства.
	<i>Грицко (одломак о Црвенкаџи)</i>	Ема Јарлет	Скретање с пута без последица	Изневерено очекивање изазива незадовољство. Превремено спашавање понекад није од помоћи, јер субјекту ускраћује важну лекцију.	Црвенкапа није срећна када Грицко преузме њену улогу, иако је тиме ослобађа последица скретања с пута. Зашто? Зато што она у том тренутку нема свест о последицама. Њој је на памети једино чињеница да јој је ускраћено деловање: „Ова прича треба да буде бајка о мени!“ Из те позиције, она ништа не учи.

ИНТЕРТЕКСТУАЛНИ ДИЈАЛОЗИ У ФУНКЦИЈИ НЕГОВАЊА
ЧИТАЛАЧКОГ ИСКУСТВА НАЈМЛАЂИХ

РБ	Књижевно дело	Писац	Тема	Главне идеје	Окоснице
	<i>Вук који је исџао из књије</i>	Тјери Роберехт	И вук и Црвенкапа скрећу с пута	Преиспитивање друштвено прихваћених улога.	Сусрет два одметника деконструира се из односа прогонитељ-жртва у наизглед партнерски однос. Како би испунила друштвени образац (да јој не пропадне прича), јунакиња одустаје од чекања „оног правога“ и пристаје на жртве које јој у том обрасцу предстоје (баш онако како је писано).
	<i>Била бих Црвенкаја*</i>	Јово Кнежевић	Дечја игра улога – девојчица (лирски субјект) у игри представља Црвенкапу	У подели улога разоткривају се архетипске функције из бајке.	Тата је ловац, вук је само представа о опасности, шума представа о простору скретања с пута.
	<i>Вук и друџа Црвенкаја*</i>	Ђорђе Фишер	Асертивност, еманципација жене	Ко лажну љубазност разуме као лажну, унижава и њену моћ над собом. Ко је нападнут, има право да се брани.	Лирска јунакиња разоткрива намере које се крију иза лажне љубазности. Затим се, пренаглашено, заузима за себе. Располаже, притом, различитим борилачким вештинама.
	<i>Да чујемо вука*</i>	Мошо Одаловић	Бајка као новинска сензација	Тражи се преузимање одговорности.	У песми се пародирају елементи који се у цивилизацијском кључу могу пародирати: бајка као новинска сензација; догађај из бајке као злочин; ловац као хирург.

РБ	Књижевно дело	Писац	Тема	Главне идеје	Окоснице
	<i>Мало друкчија Црвенкаја</i> (анимирани филм) ¹	https://www.youtube.com/watch?v=4zv89dLSst0	Асертивност	Вук је победив једино уколико се уклопи у стереотипни завршетак бајке – венчање.	Детлићи покушавају да победе вука. Упошљава се реверзибилност у приказивању страдања, карактеристична за анимирани филм – а посредно упућује на исти принцип у изворној бајци у којој ловац избавља јунакињу. Бака се удаје за вука, али се ни овај завршетак не читава као срећан по њега.
3.	<i>Ружно паче</i>	Ханс Кристијан Андерсен	Развојни пут одбаченог и његово суочавање са свеопштим неприхватањем различитости	Различитост обично прати и одбацивање. У различитости се можда крије редак дар.	Мајчин однос према пачету је недопустив, иако га је могуће оправдати. Паче постаје лабуд и доживљава осећање припадања тек када се нађе међу својима.
	<i>Ружно паче*</i>	Благоје Рогач	Лабуд је опростио мајци патки	Отвара се дијалог о преиспитивању улоге мајке патке.	Лабуд позива мајку патку на рођендан, изражавајући јој захвалност што га је испилила – подарила му живот.
	<i>Лабудово писмо*</i>	Бранко Стевановић	Преиспитивање идиома ружно паче	Упитаност лирског субјекта као читаоца Андерсенове бајке.	Лирски субјект се пита да ли идиом важи и за њега.
4.	<i>Цврчак и мрав</i>	Езоп	Марљивост као врлина	Ко ради не боји се глади. Ко лети хладује, зими гладује.	Као читаоци басне, сцену у којој Мрав одбија да помогне Цврчку пред вратима, посматрамо из перспективе Цврчка – са спољашње стране тих врата.

¹ У филму се пародирају и друге бајке („Златокоса и медведићи“, „Три прасета“).

РБ	Књижевно дело	Писац	Тема	Главне идеје	Окоснице
	<i>Мрав добра срца*</i>	Бранислав Црнчевић	Милосрђе и саосећање као врлине	Милост за гладне	Сцену одбијања помоћи Цврчку посматрамо из перспективе мрављег сина – са унутрашње стране врата. Упознавајемо мрављи свет као породичну заједницу – мрављи син осуђује поступак свога оца и тражи да Цврчак са њим руча.
	<i>Цврчак и мрави*</i>	Бранко Стевановић	Уметност као делатност (а не као лењост) – превредновање традиционалног вредносног система из басне	Уметнички труд није мањи од труда у неком другом позиву.	Поништавањем традиционалног схватања поуке уметнички текст делује као антибасна. Поништа наслеђену вредносну скалу и уводи нови систем који у првом плану доноси критику друштва снажније него итекако присутну критику типске особине човека – подстиче еманципацију.
5.	<i>Биберче</i>	Народна бајка	Одрастање кроз подвиге	Суочавање са проблемима подстиче раст. Пасивност продубљује невоље.	Биберче спасава принцезу и кроз те своје подвиге расте. Принцеза је приказана као смерна и пасивна, у већини сцена уплакана – патријархална функција жене.
	<i>Дјевојка је цара надмудрила</i>	Народна приповетка	Надмудривање	Проактивност је пожељна – ако не кроз подвиг, онда кроз лукавство и мудрост	Конструкт патријархалне жене добија нову димензију – мудрост. Она имплицитно исказује љубав према мушкарцу.

РБ	Књижевно дело	Писац	Тема	Главне идеје	Окоснице
	<i>Принцеза на зрну грашка</i>	Ханс Кристијан Андерсен	Критика стереотипних улога у грађанској породици, критика индивидуализма и размажености деце, кроз истовремену критику монархије	Деконструкција функција ликова: принц поприма функцију царева кћери – мајка бира уместо њега. Понављањем синтагме права правцата принцеза настаје иронично значење које ће се у говору појавити и као устаљени фразеологизам: принцеза на зрну грашка – размажена женска особа.	Мајка краљица проверава да ли је принцеза права, а принц поприма улогу награде – пасивизира се у корист принцезе која сама долази на двор (покисла и каљава). На двору нема слугу – краљ сам отвара врата, краљица сама носи душеке итд. Присутна је вишеструка деконструкција поретка у традиционалној бајци.
	<i>Принцеза*</i>	Добрица Ерић	Сеоска принцеза	Депатетизација театарности и критика елитизма	Идиличну слику о принцези прекида мајчин позив: „И рече Цици / с росом у оку: / – Устани, кћери, / да пустиш стоку!“
	<i>Принцеза у љаириној кеси</i>	Роберт Манч	Принцеза је јунак бајке	Деконструкција функције ликова донета је у кључу феминизма: жена је способна да се брине о себи – надмудривањем, поштовањем себе. У свету у којем је жена проактивна мушкарац постаје пасиван. Деконструкција стереотипног краја бајке: нису се венчали.	Змај отима принца, а не принцезу. Принцеза напушта спаљени дворца да би спасила принца. Побеђује змаја надмудривањем. Принц је незахвалан. Принцеза наставља сама. Присутна је неравнотежа у подели улога – принц постаје пасиван као принцеза у традиционалној бајци. Разлика је у томе што је принцеза из традиционалне бајке захвална када је принц спаси.

Напомена: Наслови означени звездицом односе се на поетске текстове.

Višnja S. Mičić
Faculty of Education University of Belgrade

NURTURING THE READING EXPERIENCE OF THE YOUNGEST READERS
WITH INTERTEXTUAL DIALOGUES

Summary: The paper shows a selection of literary texts for children, made with a qualitative analysis of a wider corpus of texts, and in accordance with the criteria of intertextual connection. The goal was to explore the possible ways in which the children's reading experience can be directed and nurtured with the selection of texts that are in mutual intertextual dialogue. The analysis resulted in a list of texts that can be used for the investigative project reading and development of the reading experience. Three internationally known fairy tales, two fables and three corpuses of traditional fairy tales in which a certain protagonist or antagonist appear were selected as reference texts. A large amount of prose and poetic texts that are in intertextual dialogue with them was registered. The inspection of the obtained results gave us the possible methodological directions for inclusion of these texts into the educational process, as well as specific guidelines for the processing of a narrow selection of texts.

Keywords: educational work, literary text for children, investigative project reading, reading experience, intertextuality

Раг ѓримљен: 15. 11. 2023./ Раг ѓрихваћен: 2. 12. 2023.